

*“**T** **t** **ng** H **Chí Minh**”, **đ** **n** **nay**, **v** **n** **ch** **là** **m** **t** **kh** **u** **h** **u** **suông**. **Không** **có** **m** **t** **n** **i** **dung** **c** **th** **nào** **c**”*

Trong bài viết “Khen quá , không nên!”, Bùi Tín nêu lên nghi vấn về sự kiện Võ Nguyên Giáp được Hái đáng Hoàng gia Anh vinh danh là một trong những nhân vật quân sự lớn nhất thế kỷ 20 vào năm 1992. Tôi không rành về quân sự và cũng quá bận bßu để tìm hiểu về thực vụ chuyển vinh danh này thế nào. Tôi chỉ muốn nhân bài viết của Bùi Tín đưa ra một vấn đề khác: bình sùng bái cá nhân.

Theo Max Weber, về phương diện chính trị, có ba kiểu quyán lực chính: truyền thống (traditional), pháp lý-duy lý (rational-legal) và sự lôi cuốn (charismatic). Tất cả các chế độ cũng sẽ nßu ra đßi sau các cuộc cách mạng công pß chính quyán bằng bạo lực, do đó, hai yếu tố đầu, truyền thống và pháp lý, coi như không có. Chỉ còn yếu tố cuối: Để thu hút sự ủng hộ của quần chúng, họ phải biến họ thành một sự lôi cuốn của một nhân vật; và để có sự lôi cuốn như thế, họ phải đặt trọng tâm vào tuyên truyền; trong tuyên truyền, họ đặt trọng tâm vào chính sách thần thánh hoá đáng và các lãnh tụ của đáng. Họ quả là tất cả các chế độ cũng sẽ nßu có một đßc để mßng nhau: sùng bái.

Nói đßn sùng bái là nói đßn tôn giáo. Trên lý thuyết, cũng sẽ nßu ißng ch và thù địch với các tôn giáo, nhưng trên thực tế, các chế độ cũng sẽ nßu iß xây dựng quyán lực của mình theo mô

hình c&#a các tôn giáo, bao g&#m ba y&#u t&# chính: m&#t, tính lý t&#ng: xây d&#ng m&#t xã h&#i c&#ng s&#n không có giai c&#p trên toàn th&# gi&#i; hai, tính ph&# quát: không ph&#i ch&# gi&#i phóng m&#t dân t&#c mà còn c&# nhân lo&#i; và cu&#i cùng, ba, tính sùng bái, &# đó, m&#i lãnh t&# đ&#u bi&#n thành ng&#u t&#ng.

Ng&#&#i đi tiên phong trong m&#u đ&# tôn giáo hoá ch&# đ&# này ch&#c ch&#n là Lenin. Nh&#ng ng&#&#i hoàn ch&#nh nó l&#i là Stalin. V&#i Stalin, s&# sùng bái đ&#ng và sùng bái lãnh t&# bi&#n thành s&# sùng bái đ&#i v&#i cá nhân. Đó là m&#t y&#u t&# m&#i. Tr&#&c, m&#i ch&# đ&# quân ch&# đ&#u đ&#&c xây d&#ng trên c&# s&# ít nhi&#u có tính th&#n quy&#n, &# đó ngôi vua đ&#&c linh thiêng hoá, g&#n li&#n v&#i thiên m&#nh: Vua là con Tr&#i. Vua nào cũng là con Tr&#i. M&#i ng&#&#i ph&#i vâng l&#i và trung thành v&#i vua không ph&#i vì tài năng hay cá tính c&#a ông mà là vì: ông là con Tr&#i. V&#y thôi. Đ&#ng c&#ng s&#n không huy&#n tho&#i hoá hay th&#n thánh hoá ngôi v&# Ch&# t&#ch hay T&#ng bí th&#. H&# ch&# nh&#m vào ng&#&#i đang gi&# ch&#c Ch&# t&#ch hay T&#ng bí th&#. Nói nh&# Khrushchev, trong b&#n cáo tr&#ng dành cho Stalin vào năm 1956, &# đây vi&#c sùng bái lãnh t&# bi&#n thành vi&#c sùng bái cá nhân.

Nh&#ng không ph&#i lãnh t&# nào cũng đ&#&c huy&#n tho&#i hoá hay th&#n thánh hoá. Tr&# tr&#ng h&#p c&#a Stalin (và v&#i m&#t m&#c đ&# nào đó, Kim Chính Nhật &# B&#c Hàn hi&#n nay), các lãnh t&# đ&#&c th&#n thánh hoá là nh&#ng ng&#&#i sáng l&#p đ&#ng và nhà n&#&c, t&# Mao Tr&#ch Đông đ&#n H&# Chí Minh, t&# Fidel Castro đ&#n Kim Nhật Thành, v.v...

Theo E.A. Rees, trong bài “Leader Cults: varieties, preconditions and functions” in trong cu&#n “The Leader Culture in Communist Dictatorship” (Palgrave Macmillan, 2004, tr. 10), chi&#n l&#&c đ&# th&#n thánh hoá lãnh t&# &# đâu cũng gi&#ng nhau: m&#t, xu&#t b&#n các bài vi&#t ho&#c bài nói chuy&#n c&#a h&# thành sách đ&# làm “kim ch&# nam” cho c&# n&#&c; hai, th&#u đ&#t ti&#u s&# c&#a h&#; ba, đ&#ng t&#ng và l&#y tên h&# đ&#t cho đ&#a ph&#ng, tr&#ng h&#c ho&#c công tr&#ng, công x&#ng; b&#n, sinh nh&#t c&#a h&# đ&#&c t&# ch&#c r&#t tr&#ng th&#; và năm, khi h&# ch&#t thì n&#i h&# &# đ&#&c bi&#n thành vi&#n b&#o tàng. Xin nói thêm, v&#i nh&#ng lãnh t&# l&#n, xác h&# s&# đ&#&c &#p và đ&# trong lăng đ&# m&#i ng&#&#i chiêm ng&#ng! Ngoài ra, ng&#&#i ta còn không ng&#t phát đ&#ng các chi&#n đ&#ch làm th&# vi&#t văn so&#n nh&#c đ&# ca ng&#i h&#.

So v&#i nh&#ng lãnh t&# khác, vi&#c th&#n thánh hoá H&# Chí Minh, ngoài các đi&#m chung nêu trên, có m&#y đi&#m đ&# bi&#t. Th&# nh&#t, ăn theo Stalin và Mao Tr&#ch Đông. Ngay t&# đ&#u, H&# Chí Minh đã t&# gi&#i h&#n vai trò c&#a ông là &# Vi&#t Nam. Sân kh&#u th&# gi&#i cũng nh&# v&# ph&#ng di&#n lý thuy&#t, ông nh&#ng cho Stalin và Mao Tr&#ch Đông. V&#i h&#, ông ch&# là h&#c trò, m&#t v&# á thánh. Th&# hai, t&#n đ&#ng truy&#n th&#ng và cách x&#ng h&# Vi&#t Nam, H&# Chí Minh tr&# thành “Bác” c&#a c&# n&#&c. &# Liên Xô, hình &#nh n&#i b&#t c&#a Stalin là hình &#nh m&#t v&# T&#ng t&# l&#nh uy nghi; &# Trung Qu&#c, Mao Tr&#ch Đông là m&#t v&# Ch&# t&#ch có ch&# thuy&#t riêng; &# Vi&#t Nam, H&# Chí Minh là m&#t ông Bác hi&#n lành và nhân h&#u. Th&# ba, &# H&# Chí Minh, y&#u t&# “đ&#c” đ&#&c nh&#n m&#nh m&#t cách đ&#c

biết, không phải chỉ lòng yêu nước hay tình yêu dân mà còn cung cách xử thế, và nhất là, đối với sự nghiệp của ông. Khi yêu cầu “độc” được nhận mệnh, tính cách cách mạng được hoà quyện với tính cách nho sĩ và hiền sĩ; với chúng, Hồ Chí Minh mất đi chút uy nghi vốn dĩ thuộc về Stalin và Mao Trạch Đông; bù lại, ông, có sự gần gũi mà những người kia không có. Thế thì, trong khi việc thần thánh hoá Stalin và Mao Trạch Đông là do các mặt máy móc và nhà nước; trong việc thần thánh hoá Hồ Chí Minh còn bàn tay của chính ông nhúng vào qua việc yêu cầu người khác gọi mình là “Bác” và nhất là, việc tôi mình viết sách ca tụng mình. Lý do, có lẽ vào năm 1945, khi mới lên cầm quyền, bộ máy móc và nhà nước ở Việt Nam còn quá yếu, trình độ cán bộ thấp, Hồ Chí Minh buộc phải tự mình ra tay chăng?

Ngày trước, lúc Hồ Chí Minh còn sống, việc thần thánh hoá ông được sự đồng thuận như một nhu cầu để đoàn kết được, nhà nước và xã hội, để nâng cao lòng tự hào dân tộc, để khích lệ tinh thần của quần chúng, và cũng để nô lệ hoá quần chúng. Sau này, khi hình thức các nước xã hội chủ nghĩa đã sụp đổ, lý tưởng cộng sản đã tan tành, biến giá trị cách mạng bị lung lay, các huyền thoại và đức lập và từ do trở thành thoái thác, được Cộng sản biến hình như “Bác Hồ” thành từ tượng trưng Hồ Chí Minh, rồi đó, vai trò của ý thức hệ mới bị thay thế vai trò của hình ảnh; tính duy lý được đề cao hơn quan hệ gia đình hay thân tộc. Nhưng tôi sợ là họ không thành công. Hồ Chí Minh chỉ là một người hành động. Ông không có khiêu vũ lý thuyết. Ông biết đi đầu đó và thả những đi đầu đó ngay từ thời kháng chiến chống Pháp lúc tuyên bố mới về vấn đề quan trọng đã được Stalin và Mao Trạch Đông nói hết rồi, ông không còn gì để thêm nữa. Thế nhưng cuộc sách hay những bài phát biểu của ông và đức của ông, khó có ai có hy vọng xây dựng nên được một hệ thống từ tượng trưng mới, sâu sắc và có sức thuyết phục. Nhưng gì bây giờ còn chút nhiệt tình nảy ra để trách công việc đó chỉ là đám nôm nhảm và bất tài. Thành ra, cái gọi là “từ tượng trưng Hồ Chí Minh”, đến nay, vẫn chỉ là một khúc u hoài uổng. Không có một nội dung cụ thể nào cả.

Điều cần chú ý là, ở Việt Nam, ngoài Hồ Chí Minh – người được thần thánh hoá, chỉ có một người duy nhất được huyền thoại hoá: Đó là Võ Nguyên Giáp. Lê Duẩn: không có. Trường Chinh: không có. Phạm Văn Đồng: cũng không có. Chỉ có một mình Võ Nguyên Giáp là có thể tự huy vọng huyền thoại.

Thật ra, điều đó cũng dễ hiểu. Nhưng khi tích của Võ Nguyên Giáp trong hai cuộc chiến 1946-54 và 1954-75 vẫn được cách thức gọi chú ý, rồi đi vào huyền thoại. Tuy nhiên, cũng nên lưu ý điều này: trước đây, những huyền thoại này chỉ được truyền tụng râm ran trong dân chúng không hề được đăng tải công khai trên báo chí. Thế mà chỉ, có thời gian, hơn nửa, thời gian khá dài, việc nhắc đến tên Võ Nguyên Giáp cũng gây nên nhiều ái ngại. Bởi vậy, sự rút lui lý lẽ của chúng ta đặt câu hỏi: Tại sao gần đây những câu chuyện có tính giai thoại về Võ Nguyên Giáp lại nổi lên và phổ biến? Ở đâu cũng có. Báo in: Có. Báo mạng: Có. Sau việc này rồi thì có được gì không? Tôi nghĩ là có. Tuy Võ Nguyên Giáp thần thoại có những phát biểu đi ngược lại với chính sách của Bộ chính trị, nhưng, theo tôi, được Cộng sản vẫn cần, rồi cần hình ảnh của ông,

m&#t ng&#i chi&#n th&#ng vang d&#i trong hai cu&#c chi&#n tranh l&#n. Đ&# làm gì? Đ&# g&#i cho qu&#n chúng nh&# đ&#n truy&#n th&#ng ch&#ng ngo&#i xâm ngày tr&#c. N&#u không, ch&# nhìn vào hi&#n t&#i, có khi dân chúng ch&# th&#y m&#t đám hèn.

Võ Nguyên Giáp là ng&#i duy nh&#t &# Vi&#t Nam hi&#n nay, v&#i nh&#ng huy&#n tho&#i chung quanh ông, làm m&#t đ&#u n&#i v&#i quá kh&# hào hùng tr&#c đây. Đó là t&#t c&# nh&#ng gì đ&#ng C&#ng s&#n – đang ph&#i cúi mình tr&#c m&#t Trung Qu&#c hung hãn và b&#o ng&#c – đang c&#n.

Ngày tr&#c, đ&#ng C&#ng s&#n xây đ&#ng quy&#n l&#c trên huy&#n tho&#i m&#t th&# gi&#i đ&#i đ&#ng và vi&#n t&#ng m&#t đ&#t n&#c đ&#c l&#p và giàu m&#nh trong t&#ng lai. Bây gi&#, h&# l&#i âm m&#u c&#ng c&# quy&#n l&#c c&#a mình trên hào quang và huy&#n tho&#i c&#a quá kh&#.

Cái hào quang và huy&#n tho&#i &#y l&#i đ&#c xây đ&#ng trên m&#t ng&#i đang n&#m trong l&#ng và m&#t ng&#i đã 100 tu&#i!

K&# cũng mong manh l&#m, ph&#i không?